

zioa. Ikasleek ez dute hizketakiderik, errektoregoan ez dago arazoak konpontzeko gunerik. Arazo funtsezko guztiak aginteka eta indarka amaiarazi egiten dira, arrazoiak entzun aurretik.

Irakasle-kontratazio arazoak, obrak kontratatuzko aferak, ikasleen espedienteak, unibertsitari batzuri ezarritako zigorraldiak, zinpekoen gehiegikeriak... dena heltzen da, atoan, epaiketara. 200tik gora epaiketa ditu zabalik eta pendiente EHUK epaitegietan. Zer da, zein arlotan, EHUK mintzatuz konpondu duena? Zein arazo oinarriko leundu da elkarriketa-mahaian? Zein sailetan bultzatzen da elkar ulertzea, autoritate-printzipioa ezarri gabe? Oso gutxitan, hau da, sail gutxitan eta kasu gutxitan ere bai.

EHUK min ematen digu inoiz proiektu unibertsitario batean sinistu izan dugunoi, eta hori esaten dudanean, *Ertza* dut buruan. Zerbait gehiago merezi dugu unibertsitariok, eta, batez ere, zerbait gehiago merezi dute euskararen herriak eta beronen hiritarrek. Adostasunerako kultura, EAeko unibertsitate publikoan, izaterik gabekoa da.

FITO RODRIGUEZ

EUSKARA EUSKALDUNON BILGUNE POLITIKOA

Hizkuntzak duen zama politikoaz konturaraztea ez da atzo goizeko kontua. Hizkuntza gutxiagotuko hiztunok badakigu jakin eguneroko bizitzan egiten dugun hizkuntz aukeren atzean erabaki asko ezkutatzen direla, politikoak barne, noski. Estatuturik gabeko hizkuntzek bere normalizazioa aldarrikatzen dutenean gabezia politikoa bera azaldu ohi dute norberaren egoera ulertaraz ditzaketen arrazoiaren artean (ikus bestela azaro honetan Luxenburgoren egindako *Langues les moins repandues, formation des maitres et culture de paix* izeneko mintegia).

Gure kasuan ere Historian zehar politikoki aurkeztu diren egitasmo guztiek bazuten bere hartan hizkuntz aldarrikapen zehatzik. Eta alderantziz, hizkuntz ardurak aukera politikoa ere

izan ohi du lagun. Sabino Aranak jadanik duela mende bat (1886an) argitaratutako *Lecciones de ortografía del euskera bizkaino* hartan euskal nazionalismo historikoaren aztarna ideologikoak aurkitzen ziren bete-betean. Are gehiago, ortografi batasunaren arazoari aurre egiteko 1901eko irailaren 6an Hendaian Euskaltzaleen Biltzarra bildu zenean bizkaitarraren proposamena onartzea proposatu zen, oinarri-oinarrion euskaldunentzako aukera politiko berria eta amankomuna eskaini nahian (sortzen ari zen abertzaletasun berria, hain zuzen).

Nabarmenago geratu zen ordea (nabarmenegia esango nuke nik) Hondarribiko Kongresuan (1902ko irailak 2), non Aranak eramandako 293 euskaltzale bizkaitar haiek bere proposamenen alde politikoki bozkatu zuten aurreko euskalkien arteko kontsentsua apurtuz eta, bide batez, euskara batuaren auzia atzeratuz... Izan ere, «kantabrisismoaren» hautua ez zen soilik aukera linguistiko hutsa, izugarritzko zama politikoa zuen erabakia baizik.

Beranduxeago (1956an) eta Euskaltzaindiaren Arantzazuko Batzarrean aurkezturiko txosten guztietarik batek bakarrik helduko dio hizkuntz batasunaren premiari, Txillardegik egindakoak hain zuzen. Politikoki sortzeke zegoen (ETA 1959an plazaratzen da) ezker nazionalismo berriaren hizkuntz oinarria dugu berau.

Ez da efemerideen kontua, oraingo honetako 1996an mende bat dela euskal nazionalismo klasikoaren bidezko Sabino-ren aldarrikapen ortografikotik eta berrogei urte direla ezker abertzalearen hizkuntz batasunari buruzko Txillardegiren proposamenetik, izan ere eta esan bezala, orokorki hizkuntz aukerak ideologiko-politikoak ere baldin badira gure kasuan hizkuntzaren historiak etengabe errepikatzen digun leloa da hori. Beraz, bai aipatutako kasuetan eta bai besteetan ere, demagun Leizarraga, Larramendi edota Chaho bera... aukera ideologiko-politiko nahiko nabarmen azaldu ohi da hizkuntzari buruzko izkribu zein proposamenetan.

Aurten gainera, eta euskal kulturaren bilana egiterakoan, azken bolada honetan ezkutatu omen den zama honetaz idazteari beharrezkoa deritzot. Hona hemen.

1. Euskaldungoa trinkotu beharra eta Euskararen Aholku Batzordeko partaide berriak

Hauxe izan da, Txepetxen teoria soziolinguistikoen eraginez edo, euskalgintzan dabiltzan gizaki nahiz multzoen leloa azken garai hauetan. Horrela sortu dira tokian tokiko euskal taldeak (AED, Bagera, Galtzaundikoak, Bagare eta abar gero eta luzeagoa...), euskal prentsa lokala eta nazionala zein euskalgintzan oinarritutako zerbitzuak eta industriak (Kafe Antzokia eta besteak...). Guztietan Euskal Herrian puri-purian dagoen gatazka politikoa ahal zen neurrian alboratzen saiatuz euskaldunon arteko bilgunea eraikitzen saiatu gara, goian esan bezala, euskararen erabilerak berak duen zama politikoa ahaztuz.

Agian, aipaturikoaren ondorioetariko bat izan da uztailean Eusko Jaurlaritzako Kultura Sailak Euskararen Aholku Batzordeko proposatutako partaide berrien artean euskalgintzan aritutako gizarte-erakundeei lotutako izen berri ezagun ugariak aurkitzea. Bertan AEK, AED, EKE, EKB, UEMA eta beste antzemaitea ez da gauza makala izan nahiz eta benetako pisu politikoa EAJren esku geratu, baina dena dela, euskara euskaldunon bilgunea izan zitekeenaren seinalea ere bada hori.

2. Hala ere gatazka politikoaren itzalak indar handiegia du: Euskalkom, Pedagogia Plan Nazionala, Euskal Unibertsoa eta Euskararen Aholku Batzordeko Bokalen artean sumatzen diren hutsuneak.

Euskal prentsa-jardunaldiak gauzatu ziren ekainean eta, du-darik gabe, balantze egiterakoan haiek dira gogoratu beharreko ekitaldietariko bat. Prentsak egungo bizimoduan duen eragina alboratu ezina denez euskalgintzan prentsaren garrantzia handia bada ere, orokorrean ez du politikoki balore gutxiago. «Gure herrian bertan eraginkor izatea da orain dugun erronka» azaldu zuen *Argia*-ko zuzendari den Pello Zubiriak, baina horretarako «erakundeei aldaketa sakona eskatu zieten Euskalkom-en bildutako euskal prentsako kideek», zioen *Euskaldunon Egunkaria*-k (1996-VI-02, 14. orr.).

Euskal erakundeei, ordea, hilabete beranduago (uztailean) Euskararen Aholku Batzordea berritzailekoan erakutsi zuten hu-

tsune nabarmenatarikoa Euskal Prentsari zegokiona izan zen. Ene aburuz, hutsune politikoa jakina.

Antzera gertatu da ikastolei emandako tratamenduarekin. Haiek ere ez dute behar bezalako ordezkariarik lortu aipaturiko Batzordean. Gainera, politikoki ikastolei emandako tratamendu legala pairatu eta gero (duela bi urteko Euskal Eskola Publikoari buruzko eta Unibertsitatez kanpo Euskal Herriko Autonomi Elkarteke Irakasleentzako Kidegoari buruzko legeak, zeinen arabera % 65 ikastola sare publikoan integratu behar izan ziren), aurten III. Batzarra erdiesteko gauza izan direnean. Ez da erronka txikia izan, alajaina, urtarrean ikastola guztien artean txostenak banatu, otsailean aurkeztu, aztertu eta eztabaidatu, martxoan emendakinak egin, apirilean iradokizun guztiak bildu eta topaketa egin. Urrian, berriz, Pedagogia Plan Nazionala burutu eta bozkatu... dudarik gabe Euskal Herri osorako Hezkuntza mailan inoiz proposatu den tamaina horretako ekimena eta, behartuta, Euskararen Aholku Batzordetik at. Honek ere esplikazio politikoa duelakoan nago.

Hala ere, euskalgintzaren aldarrikapenak aipatutako zurikerietatik (politikoa dena ahaztu behar izate hartatik) ateratzen ari direla dirudi zeren aurten jaiotako Euskal Unibertso deitutako ekimenaren azalpen publikoetan (urrian Guggenheimen kontra etab.) ez dira kultur politika kritikaz lotsa izan.

3. Birpolitizatze-garaia eta erronka berriak

Hispanitatearen egunean (urriak 12) Euskal Herrian Euskaraz elkarrekin Donostian konbokatutako manifestaldiaren zioa aipatzen ari garen euskalgintzaren birpolitizatzearen adierazpen zuzena dugu. Hau da, proposatzen denean mota honetako lelo hau, euskara aske Euskal Herri askatu batean, aldarrikapen politikoa nabarmena da oso. Are nabarmenagoa, bertan egonda, erabili ziren kontsignaz eta giroaz ohartu eta gero.

Beraz, euskalgintzaren azken urte hauetako jitea euskaldungoa behar bezala trinkotzeko bilguneak despolitizatzea izan bada ere, euskal munduko aurtengo ekimenek horrekiko haustura dakartela iruditzen zait. Euskalgintzan garai berri baten atarian gaudelakoan nago. Politikoagoa, zehatzagoa eta,

era berean aspaldidanik amestutako euskaldunon bilgune berria bidera dezakeena.

Kontrakoa ematen badu ere, Funtzionaritzza Euskalduntzeko II. Planak horretarako aukera badu ematerik. Izan ere, EAJk eta EAk (PSOErekin batera noski) onartutako plana aurtengo abendua bukatu bitartean ez da irmo izango eta dagoeneko politikoki hizkuntz plan hori aldatzeko HBk, beste arlotan eskaintzen ez duen (eskaintzerik ez duen?) elkarlanerako aukera eskaini du honetan. Alde batetik, ekaina aldean kontsentsurako azaldutako jarrera publikoaz gain aipaturiko bi alderdi abertzaleei helarazi omen zien proposamen soziolinguistiko zein politikoko zehatza. Bestalde, azaroaren 15ean Eusko Legebiltzarrean honako gai hau eztabaidatzen denerako HBk, euskararen inguruko kontsentsu abertzale baten bila, bere presentzia iragarri du.

Lerro hauek argitara ematen direnerako jakingo dugu honek guztiak zer eman duen. Nahiz eta gauza handirik ez espero, euskalgintza bilgune politikorako espazio berri bat bihurtu dela gauza nabarmena da. Duela gutxi arte, ordea, gertatzen ez zena. Aro berriak etor litezke, bada, euskararen bidez nahiz euskalgintzaren esku... hala biz!

ANDRES URRUTIA

LINGVAE VASCONUM ULTIMISSIMAE

(edizio ez kritikoa, oharririk eta erdarazko testurik gabekoa, 1995. urte etxeparetarra ospatzeko eta segidako 1996. urteko zertzeladak azaltzeko, aldi honetako erara emana)

Erregeren abokatu bidezko eta nobleari, birtute eta on guztiez konplituari, bere jaun eta jabe Bernard Leheteri, Bernar Etxepa rekoak, horren zerbitzari xipiak, gogo onez goraintzi, bake eta osagarri.

Zeren nire liburuttoaren 450. urteurrenean emana izan baitzait mundu honetako gorabeherak berriro begiztatzea eta